

Den redaktionelle fejl-disposition efterlader altså et indtryk af, at Arild Hvidtfeldt har måttet lade sig nøje med krummerne fra de rige europæeres bord: at udfylde – for at blive i billedsproget – globale tandhuller, andre har efterladt, også selvom han med sin kompetence selv måske vilde have disponeret anderledes, sagligt, kronologisk eller fortolkningsmæssigt. Hvidtfeldt har fulgt en ren geografisk eller astronomisk tilrettelæggelse, som omtrentligt følger jordens omdrejning, om man vil, et kulturelt satellitbillede af kloden omkring 1500. Visse områder bevæger sig, andre ikke. At værket er kyndigt og har store fortjenester kan der ikke være tvivl om, men det er bedrøveligt, at en uhensigtsmæssig og forældet, redaktionel planlægning har afskåret Hvidtfeldt fra mulighederne for den systematiske planlægning, han havde haft alle forudsætninger for at gennemføre.

E. Ladewig Petersen

Scandinavian Atlas of Historic Towns. Nr. 3: RIBE 1500–1950 af OLE DEGN. Odense University Press 1983. 90 s. + 28 kortblade. 183 kr. Nr. 4: UPPSALA af NIELS AHLBERG & THOMAS HALL. Odense University Press 1983. 43 s. + 27 kortblade. 160 kr. + moms. Nr. 5: STEGE 1500–1950 af POUL TUXEN. Odense University Press 1987. 56 s. + 24 kortblade. 200 kr. Dansk/svensk og engelsk tekst.

Det er den internationale kommission for byhistorie, der har taget initiativ til denne serie af atlas over historiske byer. I Norden er der i hvert land dannet en national komité, der samarbejder om fremstillingen af en nordisk serie på ialt 15 bind.

Allerede i 1977 udsendtes Finlands bidrag omfattende byerne Åbo og Borgå, der blev omtalt i *Historisk Tidsskrift* bd. 78, 1978, s. 473. Det blev i anmeldelsen antydnet, at omkostningerne ved fremstillingen af de meget dyre, farvestrålende kort måske ikke stod i et rimeligt forhold til brugernes nytte deraf. Det er derfor meget glædeligt at erfare, at i 1979 tog man udgivelsesprincipperne op til revision, hvilket bl.a. resulterede i, at kortene i de foreliggende bind er trykt i sort-hvid og på løsblade, således at man kan tage de enkelte kort ud, og i det hele taget fremtræder publikationerne som redskaber til praktisk forskning og ikke mindst undervisning.

Der er lagt stor vægt på, at de enkelte atlas skal kunne bruges til sammenligninger mellem de forskellige byer. Det var selvfølgelig umuligt at kræve fuldstændigt ensartede udgaver, for man må nødvendigvis respektere kildematerialets forskellige karakter såvel regionalt som nationalt, men der er tilstræbt ensartede målestokforhold, ligesom man har vedtaget, at grundlaget for de rekonstruerede kort skal være det ældste pålidelige matrikelkort, hvilket i praksis vil sige fra ca. 1870. Med dette som udgangspunkt har man så rekonstrueret byens topografiske forhold så langt tilbage, som det er muligt, ved hjælp af det relevante kildemateriale, især de originale kort.

Kortene i hvert atlas består af 3 hovedgrupper: Reproduktioner (evt. udtegninger) af gamle, originale kort, udtegninger af matrikelkort og en række tematiske kort med de foregående som kartografisk grundlag. I de to danske atlas har man

lagt særlig vægt på, at værkerne skal kunne bruges til yderligere forskning og undervisning. Der er derfor fremstillet fine arbejdskort med matrikelgrænser fra omkring 1870, og i den tilhørende tekst er aftrykt en tabel over matrikelnumre, samt oplysninger om erhverv og skatteansættelse, for Steges vedkommende fra 1697, 1760, 1870 og 1950, medens Ole Degn fra Ribe har kunnet levere data fra 1570, 1640, 1682, 1761, 1870 og 1950. Disse oplysninger kan så let placeres på kopier af arbejdskortene, og enhver bruger kan lave sine egne tematiske bykort, hvad der giver en række oplagte pædagogiske muligheder.

For Stege-atlassets vedkommende er der blot den ene uventede vanskelighed, at man ved den endelige redaktion har forsømt at sikre sig, at arbejdskortet og matrikelkortet fra 1950 er i samme målestok. Der er faktisk en forskel på over 2%, hvilket i praksis gør det meget vanskeligt at sammenholde de to kort.

Hovedkilderne til de tematiske kort har været skatteregnskaber, grundtakster (= matrikler) og brandtaksationer. Derimod er folketællingerne ikke blevet udnyttet i særlig udstrækning. Dette skyldes iflg. Stege-atlasset s. 7: »de manglende muligheder for at udnytte folketællingerne over et længere tidsrum«. I betragtning af at dette tidsrum dog strækker sig over perioden 1787–1911, skulle der have været rige muligheder for at lave ganske interessante demografiske analyser.

Noget sådant har de svenske udgivere da også valgt at gøre. I bindet om Uppsala er ganske vist ikke anvendt folketællingerne, men til gengæld de umådeligt rige husförhörslängder 1749–79 og 1850, hvori er opført samtlige personer i hver bolig uanset om de var skattepligtige. Disse lister har kunnet bruges til nogle spændende kort, som altså desværre mangler i de danske atlas.

Det vil naturligvis altid være et skøn, hvor mange og hvilke tematiske kort der skal tegnes til publikationer som den foreliggende serie, og dette skøn må jo også afhænge af de økonomiske ressourcer og den arbejdskraft, der er til rådighed, ligesom arten af forarbejder er ganske væsentlig. For Uppsala foreligger der ganske omfattende studier i byens ældre topografi, ligeledes for Ribe, hvor Ole Degn har kunnet bygge på sine egne og Ingrid Niensens tidligere arbejder. For Steges vedkommende har Ole Tuxen derimod måttet begynde næsten på bar bund, hvilket naturligvis giver en meget vanskeligere arbejdssituation.

Under alle omstændigheder må man hilse de byhistoriske atlas meget velkomne, ikke mindst som fortræffelige arbejdsredskaber til studiet af vore byers fortid, og man må håbe, at det til trods for alle økonomiske nedskæringer bliver muligt at gennemføre serien. Først når mange bind er udkommet vil et af projektets hovedformål nemlig kunne opfyldes: sammenligningen mellem byernes historiske udvikling i Norden, og netop sammenligningen er betingelsen for at man rigtig kan vurdere og forstå den enkelte bys særpræg.

Karl-Erik Frandsen

KARL-ERIK FRANDSEN (red.): Kulturhistorisk Håndbog for Falster, Udgivet af de falsterske kommuner i samarbejde med Københavns Universitet: Historisk Institut og Lokalhistorisk Afdeling, 1986. Bd. 1: Sydfalster Kommune. Af JENS OLE JENSEN. 323 s. 100 kr. Bd. 2: Nykøbing Kommune. Af JENS OLE JENSEN